

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 1.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.1.28>

УДК 336

Н. Г. Виговська,

*д. е. н., професор, завідувач кафедри фінансів та цифрової економіки,
Державний університет «Житомирська політехніка»*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7129-6169>

С. Ф. Легенчук,

*д. е. н., професор, завідувач кафедри інформаційних систем в управлінні та
обліку, Державний університет «Житомирська політехніка»*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3975-1210>

О. В. Цисар,

магістрант, Державний університет «Житомирська політехніка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-9446-1143>

ОЦІНКА ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

N. Vyhovska,

Doctor of Economic Sciences,

Professor, Head of the Department of Finance and Digital Economy,

Zhytomyr Polytechnic State University

S. Lehenchuk,

Doctor of Economic Sciences,

Professor, Head of the Department of Information Systems in Management and

Accounting, Zhytomyr Polytechnic State University

O. Tsysar,

Master's student, Zhytomyr Polytechnic State University

ASSESSMENT OF STATE FINANCIAL SUPPORT FOR SMALL BUSINESSES IN UKRAINE

У статті досліджено питання державної фінансової підтримки суб'єктів малого підприємництва під час війни в Україні. Метою статті є оцінка результативності надання та використання державної фінансової підтримки суб'єктам малого бізнесу в сучасних умовах. На підставі оцінки статистичних даних визначено результативність реалізації грантових проектів «Власна справа», «Своя теплиця (тепличне господарство)» та «Розвиток переробної галузі». Водночас виділено проблеми реалізації грантових проектів «Е-робота» (недотримання термінів реалізації грантових проектів, необхідність у зміні переліку контрагентів; неврахування додаткових витрат для завершення проекту). Запропоновано напрями вирішення вищезазначених проблем, а саме: спрощення процедури реєстрації підприємства та усунення бюрократичних перепон; прозорий механізм надання державної фінансової підтримки та забезпечення належного державного фінансового контролю за цільовим використанням коштів; створення системи інформаційної, методичної, консультаційної підтримки суб'єктів малого та середнього підприємництва на безкоштовній основі; моніторинг рівня ділової активності в окремих регіонах для можливості застосування форм непрямої державної фінансової підтримки для суб'єктів, що здійснюють підприємницьку діяльність на окремих територіях; першочергова увага – суб'єктам малого та середнього бізнесу, що займається виробництвом продукції, особливо наукоємного характеру; розвиток інфраструктури фінансового забезпечення державної фінансової підтримки, зважаючи на недостатність та обмеженість державних ресурсів; імплементація позитивних практик закордонних країн щодо удосконалення системи державної фінансової підтримки та допомоги суб'єктам підприємництва. Перспективи подальших наукових досліджень слід пов'язати з вивченням закордонного досвіду надання державної фінансової підтримки з оцінкою можливостей його імплементації у вітчизняну практику.

The article examines the issue of providing and using state financial support for small business entities during the war in Ukraine. The purpose of the article is to assess the effectiveness of the provision and use of state financial support to small business entities in Ukraine. Based on the evaluation of statistical data on the provision and use of state financial support to small business entities in Ukraine, the

effectiveness of the implementation of the grant projects "Own business", "Own greenhouse (greenhouse)" and "Development of the processing industry" was determined. At the same time, the problems of the implementation of grant projects "E-robota" were highlighted (non-compliance with the deadlines for the implementation of grant projects, the need to change the list of contractors; failure to take into account additional costs for the completion of the project). Directions for solving the above-mentioned problems are proposed, namely: simplification of the enterprise registration procedure and elimination of bureaucratic obstacles; a transparent mechanism for providing state financial support and ensuring proper state financial control over the intended use of funds; creation of a system of informational, methodical, consulting support for subjects of small and medium-sized enterprises on a free basis; to monitor the level of business activity in certain regions for the possibility of applying forms of indirect state financial support for subjects carrying out business activities in certain territories; primary attention - to small and medium-sized business entities engaged in the production of products, especially of a science-intensive nature; development of the infrastructure of financial provision of state financial support, taking into account the insufficiency and limitation of state resources; implementation of positive practices of foreign countries regarding the improvement of the system of state financial support and assistance to business entities. Prospects for further scientific research should be linked to the study of foreign experience in providing state financial support with an assessment of the possibilities of its implementation in domestic practice.

Ключові слова: державна підтримка, державна фінансова підтримка, гранти, малий бізнес.

Keywords: state support, state financial support, grants, small business.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Середній та малий бізнес потребує стабільної державної фінансової підтримки, яка надається в різних формах. Особливо відчутною така потреба стала з початком воєнної агресії росії, яка призвела до порушення логістичних зв'язків, фізичного знищення виробничих

фондів, дефіциту робочої сили, припинення діяльності підприємств на окупованих територіях.

Для підприємств малого та середнього підприємництва ускладнився доступ до кредитних ресурсів. Як зазначає ряд авторів, важливими подіями 2022-23 років, які вплинули на діяльність, були такі: 1) переміщення низки підприємств із зони бойових дій (від початку програми релокації понад 700 компаній перемістились у безпечні регіони); 2) покращення умов розвитку для індустріальних парків, використовуючи для них додаткові податкові і митні пільги; 3) нормативне закріплення нових форм зайнятості (трудова угода з нефіксованим робочим часом); 4) можливості розширення фінансування суб'єктів малого та середнього підприємництва.

Сьогодні можна виділити низку причин, які стримують розвиток малого підприємництва в Україні, зокрема: надмірне податкове навантаження; недостатність джерел фінансування; перманентні зміни фінансового законодавства; неможливість конкурувати з крупним бізнесом; більша вразливість до негативних впливів зовнішнього середовища порівняно з великими підприємствами. Наявність таких причин обумовлює потребу в наданні державної фінансової підтримки суб'єктам малого бізнесу, особливо в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань надання різних форм та видів державної підтримки підприємствам малого бізнесу присвячено наукові праці К. Алексеєвої [1], Д. Лічака [4], О. Нів'євського, С. Тарана, Н. Лещенко [5], Н. Поповенко, О. Ганенко [7] та інших. Водночас є необхідність у проведенні додаткових наукових досліджень результативності надання та використання державної фінансової підтримки суб'єктам малого бізнесу в Україні на сучасному етапі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є оцінка результативності надання та використання державної фінансової підтримки суб'єктам малого бізнесу в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як свідчать статистичні дані, кількість діючих підприємств у 2010-2021 рр. становила від 94,3% до 95,5% всіх підприємств України (табл. 1).

Таблиця 1. Кількість діючих малих та мікропідприємств у 2010-2021 роках*

Роки	Разом	малі підприємства/ <i>small enterprises</i>		З них мікропідприємства	
		одиниць/ <i>units</i>	у % до загального показника	одиниць/ <i>units</i>	у % до загального показника
2010	378810	357241	94,3	300445	79,3
2011	375695	354283	94,3	295815	78,7
2012	364935	344048	94,3	286461	78,5
2013	393327	373809	95,0	318477	81,0
2014	341001	324598	95,2	278922	81,8
2015	343440	327814	95,5	284241	82,8
2016	306369	291154	95,0	247695	80,8
2017	338256	322920	95,5	278102	82,2
2018	355877	339374	95,4	292772	82,3
2019	380597	362328	95,2	313380	82,3
2020	373822	355708	95,2	307871	82,4
2021	370834	352722	95,1	304650	82,2

**складено за даними [6]*

Динаміка кількості діючих малих та мікропідприємств у 2010-2021 роках в Україні представлена на рис. 1.

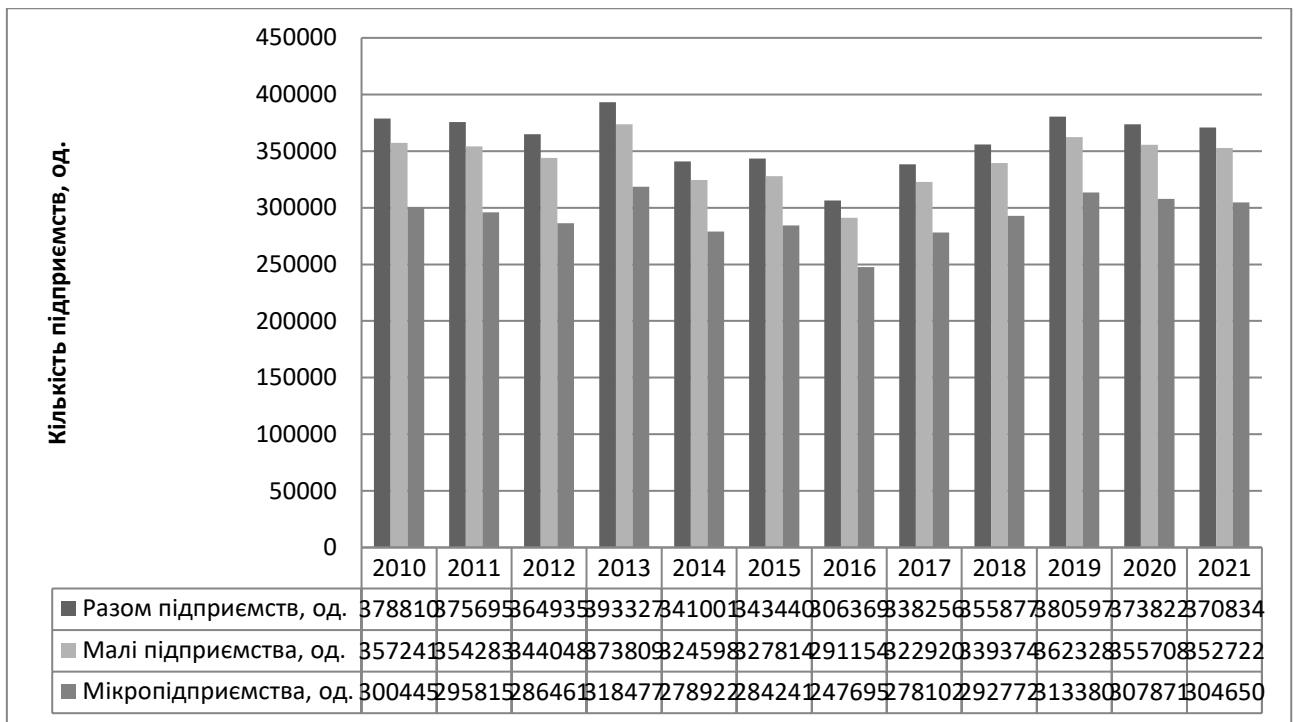

Рис.1. Кількість діючих малих та мікропідприємств у 2010-2021 роках*

**складено за [6]*

За статистичними оцінками на малий бізнес припадало 73% зайнятості в Україні та 63 % валового обсягу продажів у 2020 році. Крім того, дві третини суб'єктів малого підприємництва географічно були розміщені у регіонах, які сьогодні зазнають активних наземних бойових дій з боку агресора.

Для порівняння обсягу реалізованої продукції суб'єктами малого підприємництва в розрізі окремих країн сформовано візуальну пелюсткову діаграму обсягу (рис. 2).

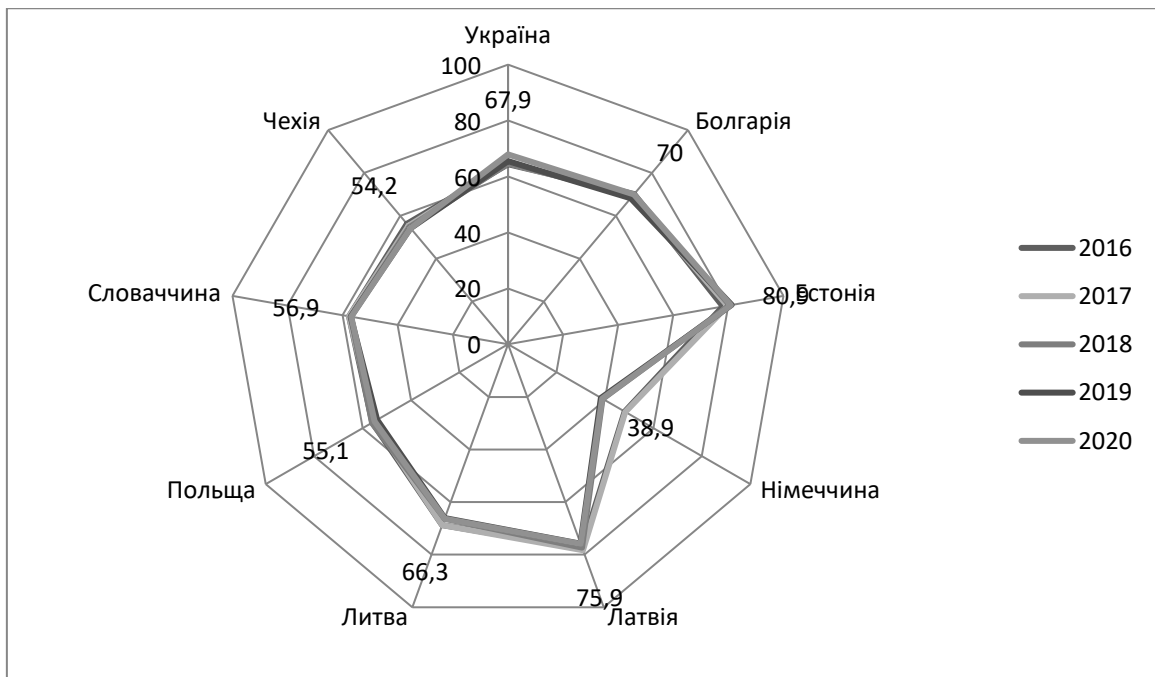

Рис. 2. Пелюсткова діаграма обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктами малого підприємництва у загальних показниках в розрізі окремих країн, %*

**складено за даними [6]*

Оцінка даних складеної діаграми засвідчує достатньо високий відсоток обсягу реалізованої продукції, виробленої підприємствами малого та середнього бізнесу в Україні порівняно з іншими країнами (межі зміни показника складають 64,4-67,9 %). Найвищий відсоток виробленої продукції спостерігається в Естонії (78-80,9 %) та Латвії (75,8-78,3 %), найменший – у Німеччині (38,4 – 48,4 %).

В умовах воєнного часу особливою важливою є підтримка уряду підприємств малого та середнього бізнесу, зважаючи на що уряд запустив проект «єРобота», який складається з низки грантових програм.

Проаналізуємо результативність реалізації таких проектів під час війни. На практиці найбільшого поширення серед вищезгаданих грантових програм отримали проекти «Власна справа», «Своя теплиця (тепличне господарство)» та «Розвиток переробної галузі». Протягом 2022 року в межах реалізації проекту було організовано та проведено 12 хвиль конкурсного відбору отримувачів мікрогрантів для розвитку власного бізнесу. З 1 січня 2023 року станом на 11.09.2023 було подано 15 673 заявки на отримання мікрогранту на

відкриття або розвиток бізнесу за програмою «Власна справа» (сума наданих грантових коштів склала 3 645 млн грн., з якої було надано мікрогранти 4044 суб'єктам підприємництва на загальну суму 961 млн грн). Регіональний розподіл одержаних грантів в межах проекту «Власна справа» (липень 2022 - липень 2023 рр.) представлено на рис. 3.

Оцінка даних дозволяє зробити висновок, що найбільшу активність щодо одержання грантових коштів проявили суб'єкти господарювання у Львівській області (14,9% від загальної суми одержаних грантів по Україні), найменше – у Донецькій та Херсонській областях (відповідно 0,22% та 0,11%). Причиною такого стану речей є окупація частини територій зазначених областей росією.

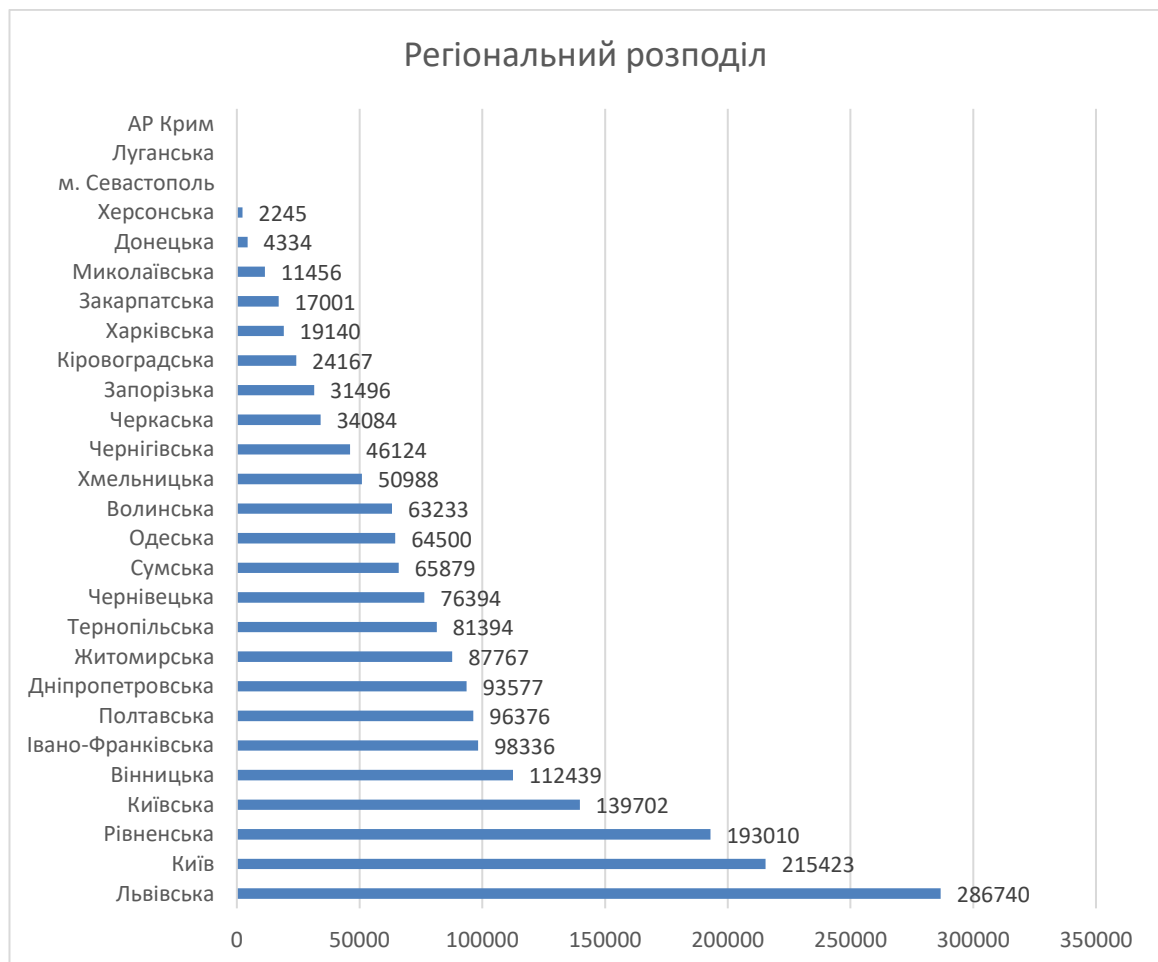

Рис. 3. Регіональний розподіл одержаних грантів в межах проекту «Власна справа» (липень 2022-липень 2023 рр.), тис. грн*

*складено автором на підставі [2; 6]

Розподіл грантових коштів за проектом «Власна справа» за КВЕДом представлено на рис. 4. Аналіз даних рис. 4 свідчить, що найбільші відсотки сум грантових коштів були одержані за КВЕДом «Роздрібна торгівля: ремонт автотранспорту» на суму 598915 тис. грн, що складає 31% від загальної суми виплачених грантів (1915807 тис. грн), «Переробна промисловість» на суму 330359 тис. грн (17,24% від загальної суми грантових коштів), «Тимчасове розміщення й організація харчування» на суму 288549 тис. грн (15% від загальної суми грантових коштів). Найменший відсоток за КВЕДом «Державне управління та оборона» (149 тис. грн), що складає 0,0077%, добувна промисловість (250 тис. грн. або 0,013%), діяльність домашніх господарств (498 тис. грн. або 0,026%).

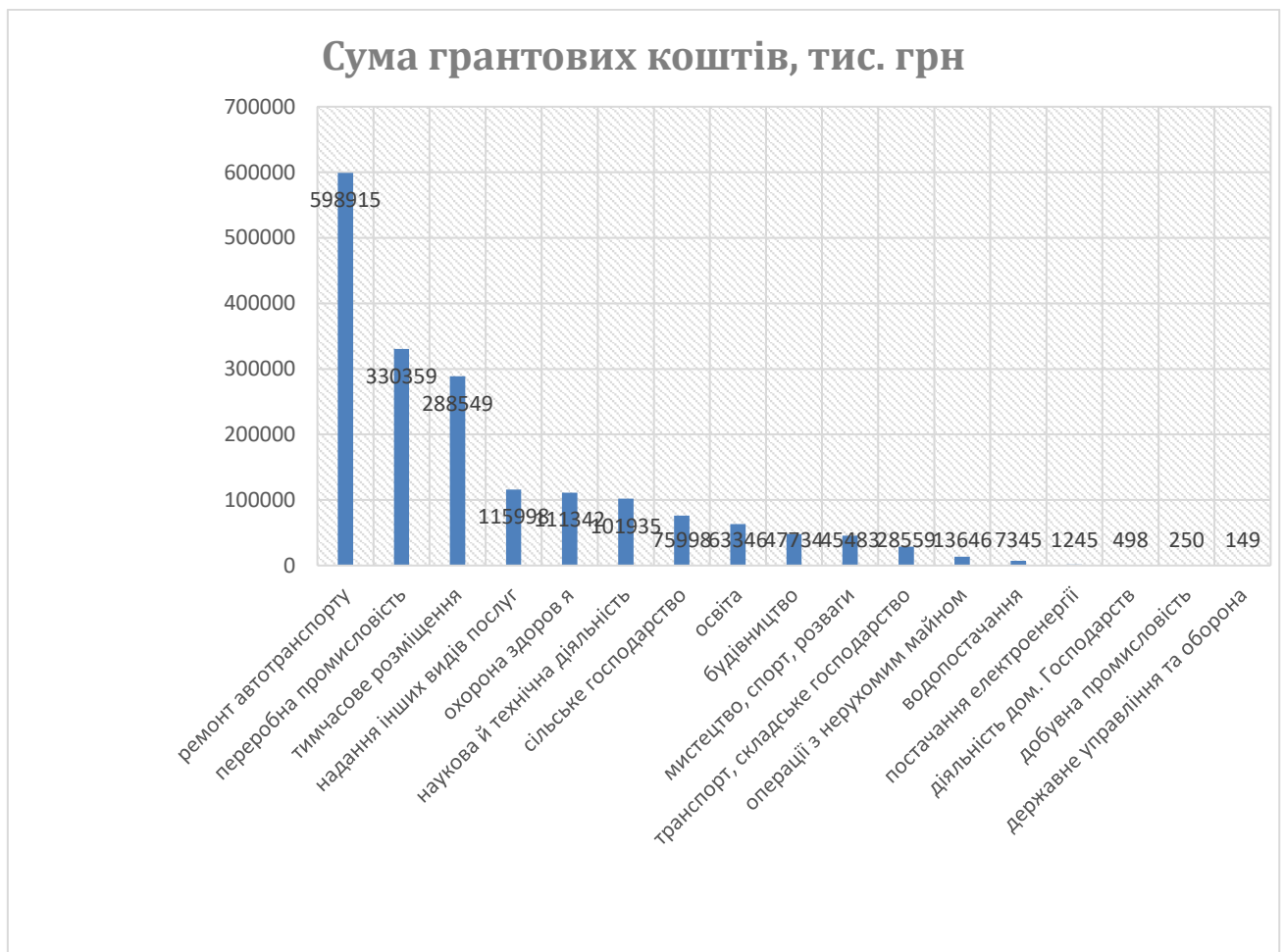

Рис. 4. Розподіл грантових коштів за КВЕДом в межах проекту «Власна справа» (липень 2022-липень 2023 рр.), тис. грн*

**складено автором на підставі [2; 6]*

Умовами більшості проектів надання гранту є створення робочих місць суб'єктами-одержувачами грантових коштів. Загальна кількість створених робочих місць по проекту «Власна справа» - 18681. Найбільша кількість робочих місць була створена у Львівській області (2685 робочих місць), що складає 14,37 %, найменша – у Донецькій області (19 робочих місць або 0,101 %)

За період оголошення воєнного стану в Україні в межах державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» було укладено 19 154 кредитні договори на суму 79,34 млрд. грн (в т. ч. державними банками – 14 292 кредитні договори на суму 41,37 млрд. грн).

Суб'єктом, що реалізує Програму «5-7-9», виступає Фонд розвитку підприємництва (ФРП). Учасником Фонду є Міністерство фінансів України, що координує його діяльність. Участь в реалізації Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» беруть участь 45 банків, з якими Фонд уклав угоди про співробітництво. Сума укладених кредитних договорів у розрізі уповноважених банків представлено на рис. 5.

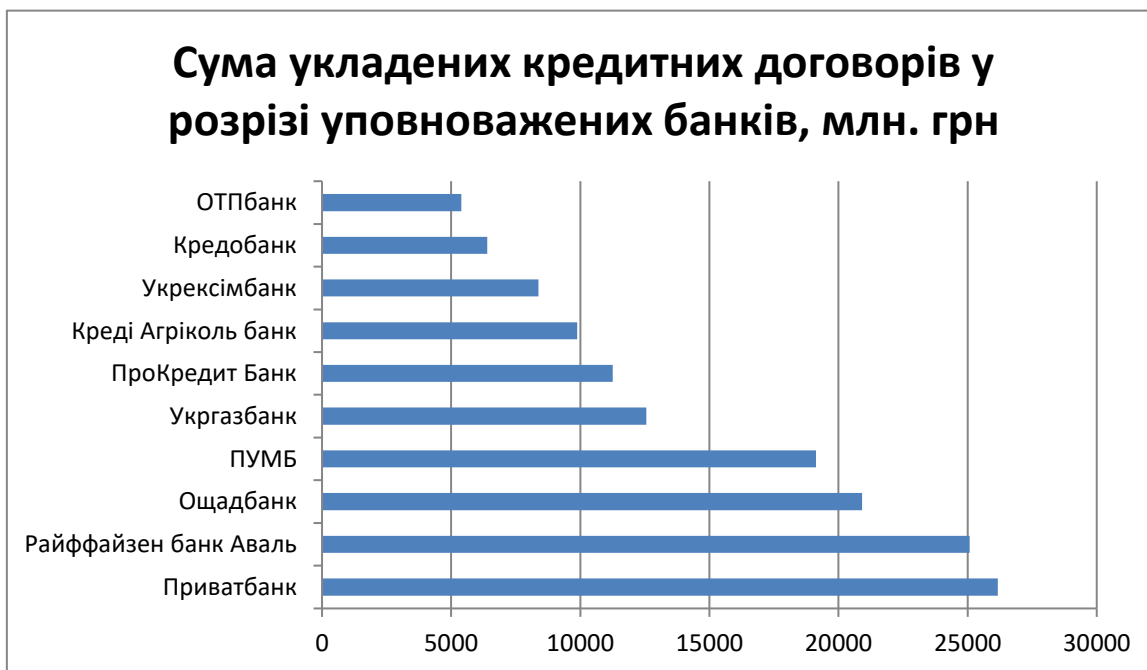

Рис. 5. Сума укладених кредитних договорів у розрізі уповноважених банків за період дії Державної програми «5-7-9» (лютий 2020 – вересень 2023 рр.), млн. грн*

**складено авторами на підставі [2]*

Ефективність програми «5-7-9» можна визначити таким чином:

- 1) простота та прозорість реалізації Програми «5-7-9», що обумовлено адаптацією закордонних прогресивних практик такого кредитування;
- 2) гнучкість Програми, що підтверджується можливістю її функціонування в умовах воєнних дій та попереднього карантину;
- 3) активна підтримка Програми банківськими установами України (приєднались на сьогоднішній день 45 банків);
- 4) можливість поєднання Програми з іншими видами, формами та інструментами державної фінансової підтримки суб'єктів малого та середнього бізнесу (наприклад, державні портфельні гарантії).

Незважаючи на позитивні наслідки отримання державної фінансової підтримки суб'єктами малого та середнього підприємництва, можна виділити низку проблем організаційного, нормативно-правового та інформаційного характеру щодо її надання. По-перше, відсутній єдиний законодавчий акт із нормативним закріпленням форм та видів фінансової підтримки суб'єктам бізнесу. По-друге, недосконалість системи моніторингу та державного фінансового контролю за цільовим, законним та ефективним використанням наданих підприємствам сум державної допомоги. Важливим є також визначення втрат бюджетів від витрачання коштів на державну підтримку. По-третє, інформація щодо адресної цільової підтримки суб'єктам господарювання не оприлюднюється на офіційних ресурсах, на відміну від європейської практики, яка регламентує таке оприлюднення. Це обумовлено тим, що згідно з нормами 86–88 Договору про ЄС держави спроможні підтримувати діяльність національних суб'єктів господарювання лише за умови, якщо це вимагають суспільні інтереси (оскільки саме цей факт допомагає досягнути привілейованого становища отримувачем державної підтримки та практично порушити рівновагу на ринку конкуренції).

Водночас є низка проблемних питань функціонування механізму державної фінансової підтримки в Україні, що не надає можливості повної

імплементції позитивних закордонних практик у вітчизняну реальність. Зокрема, серед них можна виділити такі:

- 1) низький рівень технічного забезпечення при високому рівні наявного інноваційного потенціалу;
- 2) розвиток малого підприємництва в Україні, в основному, орієнтується на торгівлю, що не сприяє формуванню додаткової вартості;
- 3) нерозвинута інфраструктура державної фінансової підтримки малого та середнього підприємництва;
- 4) дефіцит фінансових ресурсів та бюджетного фінансування;
- 5) неефективність консультаційної та інформаційної підтримки суб'єктів бізнесу порівняно з такою підтримкою в інших країнах;
- 6) недосконалість законодавчого забезпечення регулювання фінансово-кредитної діяльності ФПП.

З липня 2022 р. було започатковано грантові програми «Е-робота», що надала можливість розпочати власну справу або розвивати існуючий бізнес на грантові кошти. Визначається низка переваг фінансування таких проектів, наприклад, зручність, наявність інформаційно-консультаційної підтримки, швидкість та оперативність, оскільки процес подання грантової заявки відбувається через єдиний державний веб-портал електронних послуг «Дія».

Однак є низка проблем, з якими стикаються суб'єкти малого та середнього підприємництва при подачі заявок на грантові кошти та їх освоєнням. Вони пов'язані з необхідністю дофінансування грантових проектів, недотриманням термінів започаткування бізнесу, потребою зміни контрагентів. Виділимо окремі проблемні питання використання грантових коштів:

- 1) недотримання термінів реалізації грантових проектів, що пов'язано з порушенням строків надання грантових коштів. Це призводить до значного підвищення цін на продукцію, товари, які було попередньо зазначено у грантових угодах, що вимагає від суб'єктів підприємництва залучення додаткових власних ресурсів, що є достатньо дорогим для малих

підприємств, особливо мікропідприємств. Крім того, внесення змін у бізнес-план на етапі погодження надання грантових коштів не допускається, а в подальшому пов'язано зі складними бюрократичними процедурами, оскільки на законодавчому рівні не прописана процедура перерозподілу коштів між окремими статтями бізнес-плану, спричинена затримкою бюджетного фінансування.

- 2) необхідність у зміні переліку контрагентів, що початково визначались у бізнес-планах та договорах. В умовах нестабільності часто через неможливість працювати із заздалегідь визначеними контрагентами у суб'єкта - грантоотримувача виникає потреба координації дій з узгодження гранта з уповноваженим банком, що уповільнює процес реалізації грантового проекту. Це обумовлено реаліями воєнного часу, нестабільністю економічної та політичної ситуації, складністю прогнозування на довгострокову перспективу.
- 3) потреба у додатковому фінансуванні грантових проектів, яка виникає з причини неврахування додаткових витрат для завершення проекту. Наприклад, додаткові витрати на монтаж придбаного нового обладнання, навчання або перепідготовка персоналу на цьому обладнанні тощо.
- 4) жорсткі умови отримання грантів. Наприклад, згідно з умовами проектів, громадяни –претенденти на отримання грантів, зобов'язані протягом двох тижнів після дня погодження заявки зареєструватися фізичними особами-підприємцями й написати заяви на відкриття двох банківських рахунків: перший – на який буде перераховано грантові кошти; другий – для здійснення поточної господарської діяльності. Це вимагає додаткових коштів. Крім того, зареєстрованому підприємцю необхідно здійснювати щомісячну сплату єдиного податку у сумі 1300 грн та єдиного соціального внеску до Пенсійного фонду у сумі приблизно 1500 грн. Також виникають додаткові витрати на обслуговування двох вищезазначених рахунків (наприклад, сума обслуговування в «Ощадбанку» становить близько 200 грн щомісячно, а відповідно обслуговування грантового рахунку - 500 грн

щомісячно. Підприємці констатують, що в цілому щомісячний платіж становить приблизно 3500 грн (їх необхідно обов'язково сплачувати, навіть якщо ще не надійшла сума грантових коштів). Позитивним моментом є той факт, що соціальний внесок та єдиний податок зараховуються у погашення майбутньої грантової суми.

- 5) Додаткові умови надання кредитних коштів в межах програми «5-7-9», які висуваються банківськими установами. Наприклад, Ощадбанк висуває до потенційних позичальників вимогу щодо провадження господарської діяльності підприємством не менше 12 місяців до звернення в банк щодо участі в цій кредитній Програмі. Це означає, що реалізація цієї програми для нових підприємців в межах грантової програми "єРобота" виступає декларативною нормою.
- 6) Високі вимоги щодо звітності по використанню грантових коштів та негнучкість процедури грантового фінансування. Неможливість вийти за суми статей попередньо затвердженого бізнес-плану вимагає здійснення доплат різниць за рахунок власних коштів, хоча на грантовому рахунку може бути достатньо коштів на даний момент.

Запропоновані нами варіанти вирішення зазначених проблем представлено у табл. 2.

Таблиця 2. Проблеми реалізації грантових проектів «Е-робота» та можливі напрями їх и вирішення*

№ з/п	Проблеми реалізації грантових проектів «Е-робота»	Напрями їх вирішення зазначених проблем
1	Недотримання термінів реалізації грантових проектів	Фіксація вартості в договорах із контрагентами, що виключає потребу дофінансування у випадках несвоєчасного надходження коштів на рахунок підприємств.
2	Необхідність у зміні переліку контрагентів	Удосконалення нормативно-правового регулювання процедури отримання гранту, де передбачається спрощення процедури узгодження заміни контрагентів між грантоотримувачем і представниками уповноваженого банку.
3	Неврахування додаткових витрат для завершення проекту.	Інформаційне консультування представників влади та банківських установ щодо можливостей використовувати грантові та кредитні інструменти

** складено на підставі [3]*

Таким чином, обмеженнями у застосуванні бюджетних грантових програм для фінансування малого та середнього бізнесу є такі:

- 1) повільний процес ухвалення рішення щодо надання грантових коштів суб'єктам малого або середнього бізнесу;
- 2) поетапність надходження грантових коштів до їх отримувачів, що обмежує можливість швидкої реалізації грантових проєктів;
- 3) неможливість покриття додаткових накладних витрат сумами грантової підтримки;
- 4) жорсткість умов надання та використання грантової підтримки.

Для вирішення зазначених проблем надання державної фінансової підтримки та усунення виявлених обмежень необхідно удосконалити систему такої підтримки, наприклад, шляхом імплементації позитивних закордонних практик.

В цілому розвиток системи забезпечення державної фінансової підтримки можна представити такими напрямками: спрощення процедури реєстрації підприємства та усунення бюрократичних перепон; прозорий механізм надання державної фінансової підтримки та забезпечення належного державного фінансового контролю за цільовим використанням коштів; створення системи інформаційної, методичної, консультаційної підтримки суб'єктів малого та середнього підприємництва на безкоштовній основі; моніторинг рівня ділової активності в окремих регіонах для можливості застосування форм непрямої державної фінансової підтримки для суб'єктів, що здійснюють підприємницьку діяльність на окремих територіях; першочергова увага – суб'єктам малого та середнього бізнесу, що займається виробництвом продукції, особливо наукоємного характеру; розвиток інфраструктури фінансового забезпечення державної фінансової підтримки, зважаючи на недостатність та обмеженість державних ресурсів; імплементація позитивних практик закордонних країн щодо удосконалення системи державної фінансової підтримки та допомоги суб'єктам підприємництва.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

На підставі проведеної оцінки форм та видів державної фінансової підтримки виділено перспективність продовження провадження Програми «5-7-9» (простота та прозорість реалізації, що обумовлено адаптацією закордонних прогресивних практик такого кредитування; гнучкість Програми, що підтверджується можливістю її функціонування в умовах воєнних дій та попереднього карантину; активна підтримка Програми банківськими установами України (приєднались на сьогоднішній день 45 банків); можливість поєднання Програми з іншими видами, формами та інструментами державної фінансової підтримки суб'єктів малого та середнього бізнесу (наприклад, державні портфельні гарантії). Визначено результативність реалізації грантових проектів «Власна справа», «Своя теплиця (тепличне господарство)» та «Розвиток переробної галузі». Водночас виділено проблеми реалізації грантових проектів «Е-робота» (недотримання термінів реалізації грантових проектів, необхідність у зміні переліку контрагентів; неврахування додаткових витрат для завершення проекту) та запропоновано напрями їх вирішення (фіксація вартості в договорах із контрагентами, що виключає потребу дофінансування у випадках несвоєчасного надходження коштів на рахунок підприємств; вдосконалення нормативно-правового регулювання процедури отримання гранту, де передбачається спрощення узгодження заміни контрагентів між грантоотримувачем і представниками уповноваженого банку; інформаційне консультування представників влади та банківських установ щодо можливостей використовувати грантові та кредитні інструменти). Розвиток системи забезпечення державної фінансової підтримки можна представити такими напрямами: спрощення процедури реєстрації підприємства та усунення бюрократичних перепон; прозорий механізм надання державної фінансової підтримки та забезпечення належного державного фінансового контролю за цільовим використанням коштів; створення системи інформаційної, методичної, консультаційної підтримки суб'єктів малого та середнього підприємництва на безкоштовній основі;

проводити моніторинг рівня ділової активності в окремих регіонах для можливості застосування форм непрямой державної фінансової підтримки для суб'єктів, що здійснюють підприємницьку діяльність на окремих територіях; першочергова увага – суб'єктам малого та середнього бізнесу, що займається виробництвом продукції, особливо наукоємного характеру; розвиток інфраструктури фінансового забезпечення державної фінансової підтримки, зважаючи на недостатність та обмеженість державних ресурсів; імплементація позитивних практик закордонних країн щодо удосконалення системи державної фінансової підтримки та допомоги суб'єктам підприємництва.

Перспективи подальших наукових досліджень слід пов'язати з вивченням закордонного досвіду надання державної фінансової підтримки з оцінкою можливостей його імплементації у вітчизняну практику.

Література

1. Алексеева К. Державна підтримка розвитку аграрного бізнесу в умовах глобальних загроз. *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*. 2023. № 2 (32). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/3868> (дата звернення 13.11.2023 р.)
2. Інформація про результати Державної програми «Доступні кредити 5–7–9%». 2022. URL: <https://bdf.gov.ua/uk/informaciya-pro-rezultati-derzhavnojiprogramidostupni-krediti-5-7-9> (дата звернення: 3.04.2023).
3. Кобеля-Звір М. Використання грантових інструментів державної підтримки підприємництва Е-робота для посилення конкурентоспроможності бізнесу на прикладі ММСП: перспективи та труднощі. *Економіка та суспільство*. 2023. 5 (52). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-5> (дата звернення: 5.12.2023).
4. Лічак Д. Проблеми визначення поняття «державна підтримка суб'єктів господарювання. *Актуальні проблеми держави та права. Збірник наукових праць*. 2009. Випуск 50. С. 403-411.
5. Нів'євський О., Таран С., Лещенко Н. Правове регулювання надання державної допомоги в Європейському Союзі та в Україні. Шляхи адаптації законодавства України. К.: ЦУЛ, 2007. 180 с.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL:

<http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 15.12.2023).

7. Поповенко Н.С., Ганенко О.В. Державна підтримка розвитку малого бізнесу в Україні. *Економіка; реалії часу. Науковий журнал*. №1 (2). 2012. С. 126-132.

References

1. Alekseeva, K. (2023), "State support for agricultural business development under global threats", *Naukovi perspektyvy*, vol. 2 (32), available at: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/3868> (Accessed 13.11.2023).

2. Entrepreneurship Development Fund (2022), "Information on the results of the State program "Affordable loans 5–7–9%", available at: <https://bdf.gov.ua/uk/informaciya-pro-rezultati-derzhavnojiprogramidostupni-krediti-5-7-9> (Accessed 3.04.2023).

3. Kobelia-Zvir, M. (2023), "Use of grant instruments of the state program of support for erobot entrepreneurship for strengthening the competitiveness of business on the example of MSME: prospects and difficulties", *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 5 (52). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-5>

4. Lichak, D. (2009), "Problems of defining the concept of "state support of business entities", *Aktual'ni problemy derzhavy ta prava. Zbirnyk naukovykh prats'*, vol 50, pp. 403-411.

5. Niv'ievs'kyj, O. Taran, S. and Leschenko, N. (2007), *Pravove rehuliuвання nadання derzhavnoi dopomohy v Yevropejs'komu Soiuzi ta v Ukraini. Shliakhy adaptatsii zakonodavstva Ukrainy* [Legal regulation of state aid provision in the European Union and Ukraine], TsUL, Kyiv, Ukraine.

6. State Statistics Service of Ukraine (2023), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 15.12.2023).

7. Popovenko, N.S. and Hanenko, O.V. (2012), "State support for small business development in Ukraine", *Ekonomika; realii chasu. Naukovyj zhurnal*, vol. 1 (2), pp. 126-132.

Стаття надійшла до редакції 07.01.2024 р.